

Лекція: Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю

План лекційного заняття:

1. Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.
2. Припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Рекомендовані нормативно-правові акти:

Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) №5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

1. Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю

Загалом значення слова «зупинятися» – переставати рухатися, припиняти свій рух; спинятися.

Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі (ст. 31 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹):

1) подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності. У такому випадку право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється з дня подання раді адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката відповідної заяви адвоката;

2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення кримінального правопорушення (крім випадку набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі). У чч. 2-3 ст. 373 «Види вироків» КПК України закріплено, що **якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює обвинувальний вирок і призначає покарання, звільняє від покарання чи від його відбування у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, або застосовує інші заходи, передбачені законом України про кримінальну відповідальність. Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення**²;

3) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (може застосовуватися **виключно у разі**: а) повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку; б) порушення адвокатом вимог щодо несумісності; в) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики). У такому випадку право на заняття

¹ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (із змінами) №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

адвокатською діяльністю зупиняється з дня прийняття кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури відповідного рішення. Рішення приймається за умови забезпечення права особи на участь в адміністративному провадженні, передбаченого Законом України «Про адміністративну процедуру»³. Копія рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури **у триденний строк з дня його прийняття** надсилається адвокату та відповідній раді адвокатів регіону. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю **може бути оскаржено протягом тридцяти днів** з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Оскарження такого рішення не зупиняє його дії;

4) визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним. У такому випадку право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду. Питання визнання особи обмежено дієздатною або недієздатною вивчаються у навчальному курсі «Цивільне право (загальна частина)», зазначимо з ознайомлювальною метою лише загальні аспекти. Відповідно до ст.ст. 36-38 ЦК України⁴ **суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо** вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище. Таке визнання здійснюється завжди лише в судовому порядку, із застосуванням положень ЦПК України (Цивільного процесуального кодексу України)⁵. Цивільна дієздатність фізичної особи є обмеженою з моменту набрання законної сили рішенням суду про це. Правовими наслідками обмеження цивільної дієздатності фізичної особи є: а) встановлення над такою особою піклування; б) фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини; в) правочини щодо розпорядження майном та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою піклувальника; г) одержання заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів особи, цивільна дієздатність якої обмежена, та розпоряджання ними здійснюються піклувальником; д) особа, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно несе відповідальність за порушення нею договору, укладеного за згодою піклувальника, та за шкоду, що завдана нею іншій особі. У ЦК України також регулюються випадки поновлення цивільної

³ Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. (із змінами) №2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

⁴ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

⁵ Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. (із змінами) №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена (ст. 38 ЦК України).

Відповідно до ст.ст. 39-42 ЦК України⁶ фізична особа може бути визнана судом **недієздатною**, якщо вона **внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними**. Таке визнання здійснюється завжди лише в судовому порядку, із застосуванням положень ЦПК України. Загальним правилом є те, що фізична особа визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду про це (ч. 1 ст. 40 ЦК України). Правовими наслідками визнання фізичної особи недієздатною є: а) встановлення над такою особою опіки; б) недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину; в) правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун; г) відповідальність за шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, несе її опікун (ст. 41 ЦК України). У ЦК України також регулюються випадки поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною (ст. 42 ЦК України).

Оскільки у значенні слова «зупинення» присутній елемент «тимчасовості», правомірним є питання про можливість поновлення права на заняття адвокатською діяльністю. У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»⁷ закріплено, що **право на заняття адвокатською діяльністю поновлюється у разі:**

1) зупинення права з підстави «подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності» – з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону заяви адвоката про поновлення права на заняття адвокатською діяльністю;

2) зупинення права з підстави «набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення кримінального правопорушення» – з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону підтвердження про погашення або зняття в установленому законом порядку судимості;

3) зупинення права з підстави «накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю» – з дня закінчення строку, на який згідно з рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури було зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. У разі зупинення права на заняття адвокатською діяльністю з підстави «накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю» таке право також поновлюється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду або з дня прийняття відповідного рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури;

4) зупинення права з підстави «визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним» – з дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону відповідного рішення суду.

⁶ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

⁷ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

Протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не має права її здійснювати. Такий адвокат також не може брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування, крім випадків, коли таке право зупинено у зв'язку з призначенням особи на посаду до органу державної влади з'їздом адвокатів України (ч. 5 ст. 31 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Відомості про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю **вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.**

Отже, зупинення адвокатської діяльності є тимчасовим явищем, настання якого можливо як внаслідок суб'єктивних (певних порушень, здійснених адвокатом), так і об'єктивних обставин, які залежать (заява адвоката) або не залежать (визнання адвоката недієздатним або обмежено дієздатним) від волі (рішення) адвоката. Після відпадиння обставин, які стали підставою для зупинення адвокатської діяльності, можливим є її поновлення.

2. Припинення права на заняття адвокатською діяльністю

Значення слова «припиняти», яке наводиться у тлумачних словниках, – зупинити рух кого-, чого-небудь, перерватись на якийсь час. У контексті, в якому воно використовується у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», припинення в абсолютній більшості випадків означає повне перестання займатись адвокатською діяльністю, адже право на заняття адвокатською діяльністю **припиняється шляхом анулювання свідцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.** Таке припинення передбачено для випадків (ст. 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»⁸):

1) подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю. У цьому випадку право на заняття адвокатською діяльністю припиняється з дня подання раді адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката відповідної заяви адвоката;

2) визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим. У цьому випадку право на заняття адвокатською діяльністю припиняється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду.

Питання визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою вивчаються у навчальному курсі «Цивільне право (загальна частина)», зазначимо з ознайомлювальною метою лише загальні аспекти.

Відповідно до ст.ст. 43-45 ЦК України⁹ фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо **протягом одного року** в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Таке визнання здійснюється завжди лише в судовому порядку, із застосуванням положень ЦПК України. На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно

⁸ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

⁹ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

відсутньою нотаріус вживає заходів для встановлення опіки над її майном. Опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах. За заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати. Якщо фізична особа, яка була визнана безвісно відсутньою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем її перебування або суд, що постановив рішення про визнання цієї особи безвісно відсутньою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою.

Відповідно до ст.ст. 46-48 ЦК України¹⁰ фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування **протягом трьох років**, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – **протягом шести місяців**, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – **протягом одного місяця** після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою **після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій**. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців. Таке оголошення померлою здійснюється завжди лише в судовому порядку, із застосуванням положень ЦПК України. Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою прирівнюються до правових наслідків, які настають у разі смерті, натомість спадкоємці фізичної особи, яка оголошена померлою, не мають права відчужувати протягом п'яти років нерухоме майно, що перейшло до них у зв'язку з відкриттям спадщини. Якщо фізична особа, яка була оголошена померлою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем перебування цієї особи або суд, що постановив рішення про оголошення її померлою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення суду про оголошення фізичної особи померлою;

3) смерті адвоката;

4) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (воно може застосовуватися виключно у разі: а) порушення присяги адвоката України; б)

¹⁰ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб; в) заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили; г) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України). У цьому випадку право на заняття адвокатською діяльністю припиняється з дня прийняття кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури відповідного рішення. У разі припинення права на заняття адвокатською діяльністю з цієї підстави копія рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у **триденний строк** з дня його прийняття надсилається адвокату та відповідній раді адвокатів регіону. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про припинення права на заняття адвокатською діяльністю **може бути оскаржено протягом тридцяти днів** з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Оскарження такого рішення не зупиняє його дії. Право на заняття адвокатською діяльністю, припинене з підстави «накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю» поновлюється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду або з дня прийняття відповідного рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури. Особа, стосовно якої прийнято рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю з підстави «накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю» може звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через два роки з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю, а з підстав «набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі» – з дня погашення або зняття в установленому законом порядку судимості, але не раніше ніж через два роки з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката;

5) встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України. У цьому випадку право на заняття адвокатською діяльністю припиняється з дня прийняття кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури відповідного рішення. У разі припинення права на заняття адвокатською діяльністю з цієї підстави копія рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у **триденний строк** з дня його прийняття надсилається адвокату та відповідній раді адвокатів регіону. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про припинення права на заняття адвокатською діяльністю **може бути оскаржено протягом тридцяти днів**

з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Оскарження такого рішення не зупиняє його дії. Право на заняття адвокатською діяльністю, припинене з підстави «встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідoctва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України» поновлюється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду або з дня прийняття відповідного рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури. Особа, стосовно якої прийнято рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю з підстави «встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідoctва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України», може звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через два роки з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю, а з підстав «набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі» – з дня погашення або зняття в установленому законом порядку судимості, але не раніше ніж через два роки з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката;

б) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі. У цьому випадку право на заняття адвокатською діяльністю припиняється з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду.

Припинення права особи на заняття адвокатською діяльністю має наслідком **припинення такої діяльності** та права особи на участь у роботі органів адвокатського самоврядування. Відомості про припинення права на заняття адвокатською діяльністю **вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.**

Питання для перевірки знань

1. Які підстави зупинення права на заняття адвокатською діяльністю?
2. Охарактеризуйте подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності як підставу зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.
3. Охарактеризуйте набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення кримінального правопорушення як підставу зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.
4. Охарактеризуйте особливості накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.
5. Охарактеризуйте визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним як підставу зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.

6. Охарактеризуйте можливості та строки поновлення права на заняття адвокатською діяльністю.

7. Охарактеризуйте випадки припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

8. В яких випадках є можливим накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю?

9. З якого моменту припиняється право на заняття адвокатською діяльністю?